

ניתוח טקסט פילוסופי: ספר עזר הדת- חלק ראשון, שער המישי ושיעור שישי.

מבוא לטקסט:

יצחק פולקר היה הוגה דעות אשר נולד לקראת סופה של המאה ה-13, כמה עשורים לאחר מותו של הרמב"ם, ואין ספק כי הכיר והושפע מעבודתו של הרמב"ם. הוגים יהודים אשר חיו ופעלו לאחר זמנו של הרמב"ם התמודדו פעמים רבות עם האתגרים שהוא העלה בנוגע ליהודים דתיים ולפולמוס אשר אותו העלה בעקבות עבודתו (צדיק, 2010, עמ' 194). הדרך שבה הרמב"ם עורר את השיח היהודי פילוסופי היה גם מבחינת העקרונות והרעיונות אותם הוא תיאר, וגם מבחינה מתודית באמצעות דרך החשיבה האריסטוטלית שלו, שאומנם היו לה תקדימים מסוימים קודם לכן, כמו אבן דאוד ואחרים, אולם הייתה נקודת מפנה בתולדות המחשבה היהודית (צדיק, 2010, עמ' 194-192).

ספרו עזר הדת, אשר בהמשך אנסה לנתח קטע קצר ממנו, הינו חיבור אשר נוכח לנוכח המגמה ה"פוסט-מימונית" של תקופתו. כל כתבי היד של הספר הינם העתקים של כתב היד המקורי, ועל כן קיימים הבדלים בניסוחים השונים של גרסאות הספר (לווינגר, 1981). שיטתו הפילוסופית, כפי שהיא באה לידי ביטוי בחיבור להלן, נכתבה בזמן שתקומה פוליטית יהודית לא הייתה נראית אפשרית. על רקע זה, והאמור לעיל, ניתן להבין מדוע שיטתו מעדיפה את החורבן המדיני והפוליטי אשר יכול לגרום לעם היהודי להיות מוסרי הרבה יותר. אם העם היהודי היה צריך לנהל מדיניות פוליטית מסוימת, לא היה יכול לשמור על עליונותו המוסרית (צדיק, 2015).

הספר במידה רבה נכתב על מנת להתפלמס עם מורו אבנר מבורגוס, כמו הפולמוס עם העולם הנוצרי כולו. הפולמוס הזה, יחד עם הנסיבות הפוליטיות אשר תוארו לעיל היה הסיבה העיקרית לפיתוח השיטה הפילוסופית של פולקר כפי שהיא באה לידי ביטוי בספר עזר הדת. אבנר מבורגוס היה יהודי אשר המיר את דתו, ולא רק שעשה זאת, אלא הפך להיות גם גורם אשר מנסה להביא יהודים אחרים לקבל את ישוע כמשיח ואת דת הנצרות כדת הנכונה וגם לנסות לשכנע רבים מבני העמים הנוצרים כי העם היהודי חייב לקבל עונשים או סנקציות שונות על מנת שהוא יבין כי הוא חייב לקבל את הדת הנוצרית באופן בלתי מסויג (צדיק, 2015). ספר עזר הדת בא למעשה לחזק ידי היהודים מבחינה פילוסופית ולהתמודד עם הקשיים אשר הביא אבנר, מתוך ידיעתו את היהדות בצורה טובה, בצורה פילוסופית שכלית טהורה אשר מבוססת על הגות מוקדמת יותר, זו של הרמב"ם, שעשתה זאת בצורה טובה (צדיק, 2010, עמ' 196-194).

מבוא לכותב- הרב יצחק פולקר:

הרב יצחק פולקר חי בסוף המאה השלושה עשר ובתחילת המאה הארבע עשר. את חייו הוא העביר במקומות שונים בצפון ספרד ושם פעל ופרסם את משנתו הפילוסופית. לצד החיבור המפורסם שלו, עזר הדת, שבו תעסוק עבודת ניתוח זו, הוא כתב גם עבודות נוספות אשר מפרטות את תפיסת עולמו הפילוסופית ואשר מרביתן לא שרדו את השנים (Haliva, 2015). מכיוון שהרב לא פירט על חייו האישיים יתר על המדיה בעבודותיו, קשה לעקוב אחר גורלו. למרות זאת ידוע לנו משיר אשר כתב לכבודו רבי שמואל אבן שושן ואשר נתפרסם בספר היובל לדוד ילין, כי היה אישיות מפורסמת ומכובדת בזמן ובמקום מגוריו (לוינגר, 1981). לפי התיאור לפיו הוא מתואר ניתן גם לומר כי בקיאותו לא הייתה רק בנושא הפילוסופיה וחקר הדת אלא הפגין את בקיאותו גם בתחומים של מדעים, רפואה ואפילו שירה. כל זאת, ועבודות נוספות אשר נוגעות לעבודתו מעידות על כך שהיה אינטלקטואל בעל שיעור קומה, אשר הכיר חוכמות של דיסציפלינות שונות והיה בעל מחשבה עצמאית משלו (לוינגר, 1981).

מבחינת עבודתו ידוע לנו כי פרסם ספרים אשר הגנו על היהדות על ידי שימוש בכלים הפילוסופיים והאחרים אשר היו חלק מהשכלתו, בין אם מול דתות אחרות ובין אם נגד דעות אחרות. על רקע זה ניתן לציין את הפולמוס הידוע שהיה בינו ובין מורו אבנר מבורגוס (Haliva, 2015). פולקר היה תלמידו של אבנר מבורגוס, וידוע גם על המתחנות הפילוסופית אשר שררה בין השניים הללו. מתיחות זו הגיעה לשיא לאחר התנצרותו של אבנר מבורגוס, אשר ניצל את הידע הרב שהוא הכיר ביהדות על מנת לתאר אותה באופן שלילי ולקעקע את מהותה (Haliva, 2015).

ניתן לעמוד במידה מסוימת על המתיחות הזו באמצעות מכתב התגובה אשר שלח לאבנר, "תשובת אפיקורוס", מכתב אשר שלח לו על מנת להביע את מורת רוחו מפעילותו של אבנר והבעת ההתנגדות שלו לנצרות. לצד עימות זה, אשר יש להניח כי השפיע רבות על הגותו של פולקר, הוא הושפע גם מן האסלאם (Haliva, 2015). הוגים מוסלמים שונים השפיעו על פולקר לא פחות מן המורים היהודים שלו כאשר הוא בא לכתוב את ספרו, והדבר נכון לספר באופן כללי ולחלקים ממנו שבהם אעסוק בעבודתי.